

14

กิจกรรมพัฒนากลุ่ม ในสถานสงเคราะห์

กรัณท์รัตน์ อินทร์อร่าม

สถานสงเคราะห์เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ต้องใช้เทคนิคและทักษะงานสังคมสงเคราะห์กับผู้รับการสงเคราะห์ที่เป็นเด็กและบุคคลวัยรุ่นที่ประสบปัญหาทางสังคม

กรณีศึกษานี้คือ “บ้านมหाराช” ซึ่งอยู่ในความอุปการะของสถานเยาวชน มูลนิธิมหाराช ตั้งอยู่ที่ถนนรังสิต นครนายก ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี นับเป็นสถานสงเคราะห์แห่งแรกและแห่งเดียวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จมาประกอบพิธีเปิดสถานสงเคราะห์เมื่อ ปี พ.ศ.2506

ในปี พ.ศ.2534 ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายสังคมสงเคราะห์ระดับ 7 ที่สถานสงเคราะห์เยาวชนมูลนิธิมหाराชแห่งนี้ ซึ่งเป็นสถานที่ให้การอุปการะเด็กกำพร้า อนาถา เรื้อน ไร้ที่พึ่ง อายุตั้งแต่ 8-18 ปี เฉพาะเด็กชายที่รับช่วงจากสถานแรกรับเด็ก และรับจากครอบครัวที่ประสบปัญหา ทางสังคม บิดามารดา แยกทาง หรือมีฐานะยากจนไม่สามารถให้การเลี้ยงดูเด็ก ก็สามารถนำเด็กมาเข้ารับการสงเคราะห์ ศึกษาเล่าเรียนได้ ในระดับที่สูงขึ้นจนถึงระดับปริญญา

สิ่งที่สังเกตเห็นก็คือ เด็กที่พ่อแม่ทอดทิ้งและขาดความรัก ความเข้าใจในการเลี้ยงดูเด็กส่งผลทำให้เด็ก มีอารมณ์ที่แปรปรวน ขาดทักษะการใช้ชีวิตอย่างเห็นคุณค่า ขาดการเรียนรู้การเป็นพลเมืองดี ที่มี

ค่าตอบแทนและสังคม โดยเฉพาะการทำดีต่อผู้อื่นด้วยความรัก และเมตตาอุจรรจ์ตัวเอง เด็กถูกหลอมมาจากครอบครัวที่เปราะบาง ขาดตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตที่ดีงามและถูกต้องเหมาะสม

เด็กที่ถูกทอดทิ้ง ทั้งที่พ่อแม่ของเด็กยังอยู่ ส่งผลทางด้านจิตใจ ให้เด็กเหล่านี้เกิดความรังเกียจสังคม จึงมีความพยายามทุกวิถีทางที่จะแก้แค้นสังคม โดยการออกนอกกลุ่มนอกลู่นอกทาง ไม่ปฏิบัติตาม กฎระเบียบของสถานสงเคราะห์ที่กำหนดไว้ ทำให้มองเห็นปัญหาและเกิดแนวคิด ว่านักสังคมสงเคราะห์ที่มีจิตวิญญาณของการพัฒนาคน พัฒนาคน และสังคม ควรต้องทำเป็นสิ่งแรกคือการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เปลี่ยนทัศนคติ เปลี่ยนความรู้สึกที่ไม่ดี ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะความรู้สึกที่เคียดแค้นชิงชังต่อบิดามารดา และผู้ที่อยู่รอบตัวโดยหาทางกลั่นแกล้งเด็กที่พักอยู่ร่วมหอ ที่เป็นเด็กเล็ก และเด็กชาวเขาซึ่งจะถูกกลั่นแกล้งจนอยู่ไม่เป็นสุขเพื่อประชดพ่อบ้านที่ดูแลเด็ก

พ่อบ้านบางหอก็ไม่เอาใจใส่ที่จะบริหาร จัดการกับเด็กโตที่ชอบแกล้งน้อง แต่บางบ้านพ่อบ้านก็เอาใจใส่ดูแลเด็กดุจเป็นลูกแท้ๆ แต่ก็มักเลือกปฏิบัติเฉพาะเด็กที่มีความประพฤติดีเท่านั้น ดังนั้นการจะคาดหวังว่าเด็กจะได้รับการพัฒนาปลูกฝังสิ่งดีๆ จากพ่อบ้านหรือแม่บ้านนั้นเป็นเรื่องยาก เพราะเป็นการทำงานอยู่กับคนที่ใช้อารมณ์และความอคติเป็นตัวตั้ง พ่อบ้าน แม่บ้านบางคนก็มีคุณสมบัติไม่เพียงพอกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กมีความเบี่ยงเบน ได้แต่นั่งจับเข่านินทาเด็ก และมักจะเปรียบเทียบให้เด็กเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจเลยเพิ่มความก้าวร้าวเกร่ กลายเป็นหัวใจในการต่อแค้นไปโดยอัตโนมัติ

สิ่งที่เป็นปัญหาอย่างมากคือการนำเด็กออกไปเรียนร่วมกับเด็กภายนอกสถานสงเคราะห์ ไม่น่าเชื่อว่าพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของเด็กในสถานสงเคราะห์ทำให้เด็กมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การละเมิดทางเพศกับเด็กหญิง การลักขโมยทรัพย์สินสิ่งของที่อาจารย์วางเปลือไว้ในห้องพักรู การลักเงินบริจาค ที่อยู่ในตู้ทำบุญของวัด โดยยกตู้บริจาคเงินของวัดไปทิ้งตู้ จนเกิดปัญหา ไม่มีโรงเรียนใดๆ ในละแวกนั้นคิดจะรับเด็กในสถานสงเคราะห์เข้าเรียน

อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นไปตามแก้ปัญหาของนักสังคมสงเคราะห์คือ

กรณีที่เกิดกอบไปเที่ยวห้างสรรพสินค้าแล้วชอบหยิบของในห้างไปเป็นที่ระลึก จนพนักงานรักษาความปลอดภัยจับตัวส่งปรับ เป็นเงิน 10 เท่า นักสังคมสงเคราะห์ต้องไปเจรจา ขอรับตัวกลับโดยจ่ายค่าปรับให้แก่ห้างอยู่เรื่อยๆ ซึ่งเป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของสถานสงเคราะห์อย่างมาก

ดังนั้นนักสังคมสงเคราะห์จึงต้องปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กกันทั้งระบบกระบวนการพัฒนาแนวคิดของเด็กและเจ้าหน้าที่จำเป็นต้องใช้ยุทธวิธีปรับแก้ เฉพาะด้านที่เป็นปัญหา โดยแยกเด็กออกตามกลุ่มของปัญหา ใช้สื่อคือกิจกรรมต่างๆ เข้ามาเป็นกลไกการพัฒนาวางแผนการพัฒนาทั้งระบบตั้งแต่เด็กเล็ก เด็กโตขึ้นมาอีกระดับ และเด็กที่กำลังเข้าสู่วัยรุ่น รวมทั้งการวางแผนการพัฒนาพ่อแม่ และแม่บ้านด้วยการประสานกับหน่วยกำลังสำรอง กองทัพบก นำครูฝึกวิชาทหารเข้ามาจัดระบบเรื่องระเบียบวินัย อบรมทั้งเด็กและพ่อแม่แม่บ้านไปพร้อมกันในขณะเดียวกัน เป็นการจัดทำโครงการเข้าค่ายฝึกทักษะการใช้ชีวิตที่มีคุณค่า โดยเริ่มการปลูกฝังเรื่องระเบียบวินัยก่อนเป็นอันดับแรก ฝึกกัน 5 วัน 6 คืน ใช้สถานสงเคราะห์ซึ่งมีบริเวณถึง 250 ไร่เป็นสถานที่ฝึก

ในระยะแรกเกิดการต่อต้านของเด็กเยาวชนที่เคยชินกับชีวิตไม่มีระบบ และการต่อต้านจากพ่อแม่บ้านที่เคยชินกับการใช้ชีวิตที่ไม่เป็นตัวอย่างที่ดี เช่น มีความเคยชินกับการดื่มในช่วงหลังงานเลิกจนเลยไปสู่อามวิกาลส่งผลให้ตื่นสายในวันรุ่งขึ้น ข้าพเจ้าต้องอยู่อย่างว่าเหว่มากในการคิดดีทำดีอยู่คนเดียวในขณะที่พ่อแม่บางคนไม่เห็นดีด้วยมีการรวมกลุ่มพ่อแม่ที่เคยชินกับชีวิตที่สบาย

ข้าพเจ้าช่วยรณรงค์ให้ทุกคนร่วมกันลุกขึ้นมาออกกำลังกายตอนตี 5 ของเช้าตรู่ทุกวันซึ่งเป็นการช่วยให้ร่างกายมีความสดชื่น กระปรี้กระเปร่าปราศจากโรคภัยไข้เจ็บโดยไม่ต้องซื้อยาหาหมอนอกจากนี้ ข้าพเจ้ายังใช้ความรู้เรื่องการเพาะเลี้ยงจุลินทรีย์ท้องถิ่นทดแทนสารเคมีในชีวิตประจำวัน โดยใช้ศักยภาพของกลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพหรือที่เรียกว่าอีเอ็ม (Effective Micro-organisms) ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่มองด้วยตาเปล่าไม่เห็น แต่มีอำนาจในการย่อยสลายวัสดุ

ธรรมชาติให้มีมูลค่าเพิ่มในการทดแทนสารเคมีในชีวิตประจำวัน

โครงการนี้ช่วยสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่เด็กในโครงการ และในชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และชมรมเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพิเศษที่ข้าพเจ้าคิดขึ้นตามแผนพัฒนาเด็กในสถานสงเคราะห์ ที่ข้าพเจ้าได้จัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับการมีอาชีพใหม่ให้แก่เด็กในความอุปการะของสถานสงเคราะห์ที่กำลังจะพ้นเกณฑ์การสงเคราะห์ และเพื่อเป็นการนำกิจกรรมไปปรับกระบวนการทัศน์ สร้างความรักในการประกอบอาชีพการทำเกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เด็กเคยชิน และมีทักษะอยู่แล้ว สามารถต่อยอดการสร้างรายได้แก่เด็ก

ข้าพเจ้าจะวางกลยุทธ์ให้เด็กในโครงการทุกคนที่สามารถผลิตผลงานและสามารถจำหน่ายในการออกหน่วยเคลื่อนที่ได้ จะรับเงินส่วนแบ่งไปคนละ 70 เปอร์เซ็นต์ เด็กทุกคนที่เข้ารับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะได้รับการประกาศยกย่องให้เป็นผู้มีความสามารถนำความรู้เรื่องการเพาะเลี้ยงจุลินทรีย์ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีสิทธิพิเศษในการรับเงินรางวัลชีวิต เพื่อออกไปตั้งตัวเมื่อพ้นเกณฑ์การสงเคราะห์

อย่างกรณี “เด็กชายองอาจ มหาราช” เด็กกำพร้าที่ถูกทอดทิ้งไว้ในโรงพยาบาล นักสังคมสงเคราะห์นำส่งเข้ารับการสงเคราะห์ เพื่อฟื้นฟูสภาพจิตใจ แต่เนื่องจากภาวะการณ์ขาดรักที่ติดตัวเด็กมาตั้งแต่เกิด ทำให้เด็กมีพัฒนาการไม่สมวัย จำเป็นต้องใช้วิชาชีบบำบัดเยียวยา รักษาแผลใจ ซึ่งการให้เด็กเข้าโครงการเพาะเลี้ยงจุลินทรีย์ ส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์ และทางจิตใจดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เด็กสามารถเรียนรู้เรื่องของโลกจุลินทรีย์ได้อย่างรวดเร็วจนสามารถผลิตเป็นปุ๋ยชีวภาพออกจำหน่ายในการออกหน่วยเคลื่อนที่ ที่น่าทึ่งมากคือเด็กสามารถเรียนรู้เรื่องการทำตลาด การขาย การเก็บออมเงิน โดยการเรียนรู้ภายใต้การนำของข้าพเจ้าที่ประสงค์จะให้เด็กฝึกทักษะชีวิตสามารถออกไปต่อสู้ชีวิตโดยลำพังอย่างไม่มีปัญหา ปัจจุบันองอาจ มหาราช โตเป็นหนุ่มเต็มตัว สามารถใช้ชีวิตที่เป็นสุขกับการเพาะเลี้ยงจุลินทรีย์ และสามารถผลิตปุ๋ยอินทรีย์ได้อย่างหลากหลาย ด้วยวิชาที่ได้จากการอบรม

นอกจากนี้กลุ่มเจ้าหน้าที่พ่อบ้าน แม่บ้านก็ยังได้นำความรู้มาเสริมรายได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์โอท็อประดับ 3 ดาว ซึ่งประกอบด้วยการแปรรูปสมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหย เช่น ผลมะกรูด แปรรูปเป็นน้ำยาเอนกประสงค์ ที่สามารถใช้ทั้งในการล้างรถ ชัดเงาโลหะ ชัดเชื้ออีโคโนไลส์ในสระว่ายน้ำ สามารถแปรรูปสมุนไพรที่มีสรรพคุณทางยารักษาโรคเรื้อนในสุนัข ผลิตเป็นแชมพูบำรุงขนสุนัข เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า การคิดค้นกิจกรรมใหม่ๆ ที่มีสาระประโยชน์จริงต่อกลุ่มเป้าหมายของเรานั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการบำบัดรักษาและพัฒนา นักสังคมสงเคราะห์ต้องรู้จักใช้กิจกรรมเหล่านี้มาทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

กรัญฑ์รัตน์ อินทร์อร่าม

นักพัฒนาสังคม 8 สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดจันทบุรี
จบการศึกษาวิทยาศาสตร์บัณฑิต จิตวิทยาสังคม มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ.2521 และ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ.2548